

**ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΤΩ ΠΥΡΓΟΥ
ΤΗΛΛΥΡΙΑΣ**

Του Νίκου Νικολαΐδη

Πανιερώτατε,

Ἐντιμη κυρία Υπουργός Παιδείας, Ἀθλητισμοῦ καί Νεολαίας

Ἐκλεκτή καί Συνεκλεκτή Ὁμήγυρη

Ἐρχόμενος κανεῖς πρὸς τὴν περιοχή τῆς Τηλλυρίας καί κατηφορίζοντας, εἴτε διαμέσου τοῦ δάσους, εἴτε ἀπὸ τοὺς πάλαι ποτέ ἑλληνικούς καί χριστιανικούς οἰκισμούς Λιμνίτη καί Ξερόβouno, μένει ἐκστατικός, ἀτενίζοντας τὴν πολλῆς φυσικῆς ὁμορφιάς θαλασοφίλητη γῆ καί καταπράσινη περιοχή τοῦ Πύργου. Καί γι' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ξέρει τὰ πατερικά πράγματα αὐθόρμητα ἀναπηγάζουν στή σκέψη καί στήν καρδιά του οἱ λόγοι τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅπου λέγει: «... γῆ καί θάλασσα, τό ἓνα βυθίζεται καί διεισδύει μέσα στό ἄλλο καί, ἀλληλοπροσφερόμενα, “τά παρ’ ἑαυτοῖς ἀλλήλοις ἀντιδιδόντες”, σέ μία δοξολογία τοῦ Θεοῦ συντρέχουν».

Ὡστόσο, γραπτές μαρτυρίες, ὅπως τοῦ ὑποπρόξενου τῆς Ἑλλάδος στήν Κύπρο, Δημητρίου Μαργαρίτη (1849), μᾶς εἰδοποιοῦν γιά τή φτώχεια, τὴν ταλαιπωρία καί τὴν τραχύτητα τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Μορφωτικό ἐπίπεδο τῶν ἐνοίκων τῆς γῆς αὐτῆς ἦταν ἀνύπαρκτο. Καί τὴν ἀνεκδιήγητη ἔνδειά τους ἐπιδείωνε ἡ δυναστεία τῶν ἀρκυρωῶν τούρκων κατακτητῶν. Καί, δυστυχῶς, προκειμένου κάποιοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς νά ἀντιμετωπίσουν τῆς σκλαβιάς τό χειροπιαστό σκοτάδι, μετέρχονταν τὴν πράξη τοῦ Κρυπτοχριστιανισμοῦ, τῆς γνωστῆς τάξης τῶν «Λινοβαμβάκων», δηλαδή στά φανερά ἦταν τούρκοι-μουσουλμάνοι καί στά κρυφά ἔλληνες-χριστιανοί.

Διασώζεται ἐπιστολή πρὸς τόν τότε Ἄγγλο Διοικητὴ Λευκωσίας κύριο Ἰγγλιν, ἡμερομηνίας 6 Ἰανουαρίου 1882, ὅπου κάτοικοι τῆς περιοχῆς «παρακαλοῦν θερμῶς καί ἰκετεύουν... ἵνα τὰ κάτωθεν σημειωμένα τουρκικά ὀνόματά μας ἀπαλειφθῶσιν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ

Νουφουσίου καί ἐγγραφῶσι τά χριστιανικά ὀνόματα, ὡς εἶνε (sic) ἑνός ἐκάστου σημειωμένα ἀπέναντι τοῦ τουρκικοῦ».

Λινοβάμβακοι τοῦ χωρίου Ἀμπέλια (Ἀμπελικοῦ)-Πύργου

Τουρκικά ὀνόματα Χριστιανικά ὀνόματα

Κουσεῆς Κουτομπῆς Νικόλαος Κουτουμπῆς

Χιονῆς Κουσεῆ Παρασκευή Νικολάου

Σελεϊμάνης Κουσεῆ Σολομών Νικολάου

Ἰσούφ ΜουσταφᾶΓεώργιος Ἰωάννου

.....

Κουσεῆς Κάπρος Ὀσμάνη Ἀντώνιος Δημητρίου

Ταχίρης Κάπρου Χριστόδουλος Δημητρίου

κ.ἄ.

Καί αὐτός ἦταν ὁ κύριος λόγος τῆς ἐπιλογῆς τῆς Τηλλυρίας καί μάλιστα τοῦ Πύργου γιά τό ἄνοιγμα σχολείου.

Ἔτσι ἡ πρώτη πληροφορία γιά τήν ἴδρυση καί λειτουργία σχολείου στήν περιοχή Πύργου, τοῦ τότε Πάνω Πύργου Τηλλυρίας, -γιατί αὐτός ἦταν ἡ κύρια κοινότητα-, ἀναφέρεται στήν Ἐφημερίδα Κίτιον, 9.1.1881. Σύμφωνα μέ τήν ἐν λόγω Ἐφημερίδα, ἡ «Ἑλληνική Ἀδελφότητα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπρίων» στήν Ἀλεξάνδρεια ἀποφάσισε νά προχωρήσει στήν οἰκονομική ἐπιχορήγηση, λειτουργία καί στήριξη τεσσάρων σχολείων Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης στήν Κύπρο. Ἔτσι, ὕστερα ἀπό συνεννόηση μέ τούς τέσσερις Κυπρίους Ἀρχιερεῖς, δηλαδή ἕνας σέ κάθε μία Ἐκκλησιαστική Περιφέρεια, κρίθηκαν ἡ Βατυλή, Ἀρχιεπισκοπική Περιφέρεια, ἡ Δρούσια, Περιφέρεια Πάφου, τό Μονάρι Περιφέρεια Κιτίου καί ὁ Πάνω Πύργος, Περιφέρεια Κυρηνείας.

Ἡ ἐπιλογή τοῦ Πάνω Πύργου κρίθηκε προτιμητέα ἀπό τόν τότε Μητροπολίτη Κυρηνείας Χρῦσανθο καί γιά στηρίξει τήν παιδεία στήν περιοχή, ἀλλά, προπάντων, γιά νά ἀντιμετωπίσει, διά τῆς Ἑλληνικῆς καί Χριστιανικῆς Παιδείας τό πρόβλημα τῶν Λινοβαμβάκων.

Ὡς πρῶτος δάσκαλος (1881) διορίζεται στό ἐν λόγω σχολεῖο ὁ Ἱερομόναχος Παρθένιος μέ ἀριθμό 50 ἢ 58 μαθητῶν καί σέ ἀριθμό κατοίκων 300. Δύο χρόνια ἀργότερα (1883) διορίζεται ἀπό τόν Μητροπολίτη Χρῦσανθο, ὡς νέος δάσκαλος, ὁ ἐγγράμματος Λοῖζος

Τερειδης. Τό 1887-88 πληροφορίες αναφέρουν, ως διάδοχό του, διδάσκαλο, τόν παραγωγικό εκπαιδευτικό, εκ Μόρφου Νικόλαο Θυμίδα.

Δυστυχώς, τό σχολείο αυτό τό 1892-1893 αναγκάζεται νά αναστείλει τή λειτουργία του, λόγω τῆς διακοπῆς τῆς οικονομικῆς στήριξῆς του ἀπό τήν Κυπριακή Ἀδελφότητα Αἰγύπτου. Ὡστόσο, τό ἐπόμενο σχολικό ἔτος, 1893-1894, ἐπαναλειτοργεῖ μέ τήν οικονομική στήριξη τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς καί τήν ἐπιχορήγηση τῆς Κυβέρνησης τῆς Ἀγγλοκρατίας, μέ δασκάλους, πρῶτα τόν Θεοχάρη Ἰωαννίδα καί μετὰ τόν Θεόδουλο Παναγιώτου.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή δημιουργία τῆς Κοινότητος τοῦ Κάτω Πύργου, ὁ νομικός, πολιτευτής καί συγγραφέας Γεώργιος Φραγκούδης, (1896-1939), ἀναφέρει πῶς στήν τοποθεσία «Κονάκια τοῦ Πύργου» ὑπῆρχε Χάνι καί φυσική πηγή, ἡ ὁποία ἔτρεχε νερό ἀπό τό μέσο τῆς Ἀνοιξῆς μέχρι τίς ἀρχές τοῦ Φθινοπώρου. Ἄλλη πληροφορία ἀπό τόν Ἀγγλο περιηγητή Σάμουελ Μπέκερ ἀναφέρει ὅτι βρέθηκε ἐκεῖ τό 1873, στό Χάνι, στό ὁποῖο κατέλυαν τά καραβάνια μέ ταξιδιωτές ἀπό τή Μόρφου μέχρι τήν Πόλη Χρυσοχοῦς. Ἄλλά καί ἡ Ἀγγλίδα περιηγήτρια Ἐθελντρεντ Ἄλλεν ἀνάλογα λέγει, ὅτι ἐπισκέφθηκε τό Χάνι καί γευματίσε ἐκεῖ τό 1912, σημειώνοντας ὅτι τό μέρος αὐτό ἦταν παραθαλάσσιο καί ὅτι πιό ψηλά ἦταν τό χωριό (Πάνω) Πύργος.

Ἔτσι, μέ τήν κάθοδο ἀπό τόν Πάνω Πύργο πρὸς τά «Κονάκια τοῦ Πύργου» αὐξήθηκε ὁ πληθυσμός του, ὥστε σιγά σιγά νά σχηματισθεῖ ἡ Κοινότητα τοῦ Κάτω Πύργου. Ὅποτε, ἐνῶ ἡ ἀπογραφή τοῦ 1891 μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι μόνο 5 ἄτομα κατοικοῦσαν στά «Κονάκια τοῦ Πύργου» καί 367 στόν Πάνω Πύργο, σέ λίγα χρόνια ὁ πληθυσμός αὐξήθηκε μέ ἀποτέλεσμα τήν ἀνατροπή τῶν δεδομένων, ὥστε, σέ ἀπογραφή ἀπό τήν Ἀγγλική Διακυβέρνηση τό 1931, οἱ κάτοικοι στά «Κονάκια τοῦ Πύργου», δηλαδή στόν σημερινό Κάτω Πύργο, νά ἀνέλθουν στούς 427, ὑπερτερώντας κατά ἑκατό τούς κατοίκους τοῦ Ἄνω Πύργου.

Ἔτσι, ἀντιλαμβάνεται κανεῖς καί τό φυσικό ἐπακόλουθο τῆς ἴδρυσης καί λειτουργίας, στό μεταξύ Σχολείου στόν Κάτω Πύργο Τηλλυρίας τό 1923. Λειτουργία Σχολείου Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης στά Πηγαίνια καί στό Μοσφίλι ἀναφέρεται τό 1912.

Ὡς πρῶτος Κοινοτάρχης τοῦ Κάτω Πύργου ἀναφέρεται ὁ Νικόλαος Πηλείδης. Καί ἡ ἴδρυση Σχολείου Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσης

θεωρείται τό έτος 1923, όπως έπίσης τήν περίοδο αυτή άνοικοδομεΐται και ή έκκλησία τής άγίας Ειρήνης.

Οί πρώτοι μαθητές του έντάχθηκαν σέ διάφορες τάξεις, άφου όρισμένοι μεταγγράφησαν, προερχόμενοι από τόν Πάνω Πύργο.

Οί δημοδιδάσκαλοι του μέχρι τό 1929 ήταν άπόφοιτοι του Ίεροδιδασκαλείου και ή έπιλογή τους, όπως και ό διορισμός τους, γινόταν από τή Χωριτική Αρχή, ή όποία, σέ σχετική σύσκεψη της στή Λευκωσία, στό «Χάνι του Πάντζιαρου», επέλεγε τόν δάσκαλο.

Ως τέτοιοι μνημονεύονται ό Θεοχάρης Ίωαννίδης, ό όποϊος και ύπηρεξε, αργότερα, από τούς πρωτεργάτες στήν ίδρυση του Έλληνικού Γυμνασίου Μόρφου, όπως και ό Εύρυπίδης Ίωαννίδης, ό όποϊος στή συνέχεια ιερώθηκε και ύπηρεξε ό έφημέριος τής Κοινότητας, ό γνωστός Παπαευριπίδης.

Η μισθοδοσία του δασκάλου καλυπτόταν άπο τή Χωριτική Αρχή και άνερχόταν στίς 8 μέ 10 λίρες έτησίως, μέ έπιπρόσθετη τήν κάλυψη του φαγητου και τής στέγης του δασκάλου.

Τό 1927 ή Άγγλική Αρχή στήν Κύπρο ίδρυσε τό Διδασκαλικό Κολλέγιο στή Μόρφου, διετούς φοίτησης, στό όποϊο φοιτούσαν και τουρκοκύπριοι, όποτε από τό 1929 ή Στοιχειώδης Δημοτική Έκπαίδευση τέθηκε υπό τήν Άποικιοκρατική δικαιοδοσία και οι δημοδιδάσκαλοι ήταν πλέον δημόσιοι υπάλληλοι.

Και αυτό έπραξαν οι Άγγλοι, όχι τόσο για νά στηρίξουν τήν Παιδεία στήν Κύπρο, αλλά για νά τήν κατευθύνουν προς τίς δικές τους άντιλήψεις και για νά άναχαιτήσουν τήν καλλιέργεια τής έλληνικής και έθνικής συνείδησης προς τόν έθνικό κορμό, τήν Έλλάδα.

Προσωπικά θυμάμαι στό χωριό μου Τσακίστρα, ό δάσκαλος μάς δίδασκε τόν Άγγλικό Έθνικό Ύμνο και έμεϊς ψάλλαμε.

«Θεέ τήν Άνασσα, 'κείνην Μητέρα μας, σῶσον, Θεέ!

Δός, δόξη στέφανον, τύχην υπέρλαμπρον, σῶσον, Θεέ!».

Διάδοχος του Διδασκαλικου Κολλεγίου Μόρφου υπήρξε τό 1959 ή Παιδαγωγική Άκαδημία.

Ως πρώτος φοιτητής του Διδασκαλικου Κολλεγίου Μόρφου, υπήρξε τό 1952 ό Δημήτρης Παπαστυλιανου, τής περιοχής τής Τηλλυρίας, τόν όποϊο εκδίωξαν οι Άγγλοι, ένεκα τής έθνικής του δράσης.

Τό 1957 εισήχθη στό Διδασκαλικό Κολλέγιο ό γνωστός σέ όλους μας Ανδρέας Χριστοδούλου Τούνας, ό όποϊος, μετά από δύο χρόνια σπουδές σ' αυτό, μετατάχθηκε στή συνέχεια στήν νεοϊδρυθεϊσα Παιδαγωγική Ακαδημία, ώστε νά αποβεί ό πρώτος καί ικανός απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης καί νά αναδειχθεϊ ως παραγωγικός καί πολύ αποτελεσματικός δάσκαλος στήν περιοχή.

Αναμφίβολα οί συνθήκες φοίτησης στά χρόνια, πού αναφέραμε, ήταν πολύ δύσκολες. Οί στερήσεις καί ή φτώχεια ανάγκαζε πολλούς νά διακόψουν τή φοίτηση. Οί γονείς ζούσαν μέ τό ξερό μεροκάματο, ήταν άσχετοι οί πιό πολλοί μέ τά γράμματα, γί' αυτό καί οί μαθητές, κυρίως οί νέοι, έπρεπε σχεδόν από μόνοι τους νά τά βγάλουν πέρα, αλλά καί νά βοηθοῦν τήν οικογένειά τους.

Όστόσο, υπήρχε πειθαρχία καί αυστηρότητα, ή όποία μάλλον μάς ωφέλησε, βάζω καί τόν έαυτό μου μέσα, παρά μάς έβλαψε. Γί' αυτό καί αισθανόμαστε πολλή τήν όφειλή στό σχολείο καί τους δασκάλους μας καί αναπολοῦμε μέ άγαθή συνείδηση τά τότε δύσκολα, αλλά όμορφα χρόνια.